

Людмила ГОРБУНОВА

СИНЕРГЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗГОРТАЮТЬСЯ…*

¯відгук на книгу «Синергетичне світобачення: наукові і педагогічні аспекти: Монографія/ За ред. Н.В. Кочубей. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 177 с.)

Дослідження в галузі теорії складних нелінійних систем – один з найбільш цікавих та методологічно плідних напрямків наукового знання. Синергетичні моделі, теорії, а також концепти, підходи, метафори ми знаходимо в різних галузях сучасної науки. Це відбувається завдяки тому, що синергетиці притаманні надзвичайно широкі погляди на процеси розвитку складних систем різного походження, методологічна обґрунтованість висновків, різноманітність сфер застосування та можливих інтерпретацій.

Парадигмальні можливості, що надає синергетика, потребують свого філософського осмислення, зосередження уваги на світоглядних зрушеннях, а також на змінах у науковому пізнанні, у мисленні, у різноманітних комунікативних, зокрема педагогічних процесах та технологіях. Аналізу саме таких процесів у науковому та педагогічному дискурсі присвячена дана колективна монографія.

Дослідження складається із трьох розділів.

У першому розділі розглядається становлення синергетичного світобачення, передумови виникнення синергетичного світорозуміння в давніх космологіях, працях греко-римських істориків, формування класичної наукової картини світу та необхідність нової парадигми. На думку одного з авторів І.О. Снегірьова, за допомогою синергетичної парадигми виникає можливість уявити «різні аспекти і паттерни одного інтегрального процесу неуявної складності, що самоорганізується, у якій є місце як випадковості, так і необхідності» (с. 28).

Синергетика також розвиває діалектику класичного зразка. Нелінійна діалектика у вигляді синергетичного вчення стає спадкоємицею класичної

} Див. 3-ю стор. обкладинки.

діалектики, оновлює класичні здобутки, підносячи їх до вищого наукового виміру. Про це йде мова у статті М.О. Качуровського, а саме: формулюються принципи нелінійної діалектики: нелінійності, еволюції, комплексності, кооперації, наукової стратегії. Підкреслюється, що синергетика складає основу сучасного наукового прогнозування, оскільки вона розкриває механізми спільної узгодженої дії (коеволюції) складних систем.

Зі становленням та утвердженням синергетичної парадигми в сучасний науковий дискурс вносяться такі концепти, як нестабільність, нерівноважність, відкритість, нелінійність. Концепт «нелінійність» у сучасному науковому дискурсі отримує світоглядне розширення, сприймається як здатність системи впливати на саму себе. Саме ця властивість, на думку Н.В. Кочубей, «лежить в основі багатоваріантності шляхів розвитку, наявності вибору і необоротності» (с. 58). Трактування нелінійності як здатності складних систем до самодії, самовпливу, самовибудовування уможливлює більш широку експлікацію процесів самоорганізації у предметних галузях різних наук.

Другий розділ монографії присвячений дослідженню наукових аспектів синергетичного світобачення, перш за все синергетичного розуміння еволюції природи. У статті О.А. Наумкіної пропонується уявляти біосферу як надскладну нелінійну систему, цілісність якої необхідно зберігати, втілюючи в життя стратегію переходу до ноосфери. Такий перехід розглядається як закономірний етап самоорганізації біосфери. У статтях Г.В. Горпенко та Є.С. Голуб відповідно аналізується біоетика та інформаційні технології в контексті синергетичного світорозуміння як певні теоретичні конструкти постнекласичного знання.

У третьому розділі висвітлено синергетичне бачення соціальних та педагогічних процесів. Так, у статті А.Є. Лебідя аналізується постнекласична парадигма соціального розвитку, проблема організації та самоорганізації соціальних систем, перспективи та межі використання соціальної синергетики. Як зазначає С.М. Цимбал, синергетичний підхід до вивчення соціальних систем не зводиться до перефразування відомих істин. У результаті такого підходу формується нова система соціальних понять, виявляються нові соціальні закономірності, відкрити які без урахування цих понять було б неможливо (с. 160).

Особливу увагу в колективній монографії приділено проблемі синергетичного бачення системи освіти та формуванню моделі вчителя. Навчання, побудоване на світоглядних та методологічних принципах синергетики, можна розглядати як стимулююче, як співробітництво і з самим собою і з іншими людьми. У статті В.О. Цикіна освіта розглядається в контексті сучасних проблем розвитку суспільства. Зазначається, що сучасне суспільство стає все більш людиноцентристським. «Індивідуальний розвиток людини, особистості в таких умовах стає, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку

суспільства» (с. 164). Саме тому розвиток освіти значною мірою визначає подальший розвиток суспільства.

На нашу думку, дана колективна монографія може зацікавити фахівців у галузі синергетики та філософії науки, спеціалістів інших галузей знань – соціологів, психологів, педагогів та ін., а також науково та інноваційно налаштованих аспірантів, магістрантів, студентів.